

OPETUS- JA KULTTUURIMINISTERIÖLLE JA YMPÄRISTÖMINISTERIÖLLE

Asia

Opetus- ja kulttuuriministeriö ja ympäristöministeriö ovat pyytäneet Vantaan kaupungin lausuntoa aiheesta: Työryhmän ehdotus arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi.

Lausunnon antaja

Vantaan kaupunginhallitus

Lausunto

Arkkitehtuuripoliittisen ohjelman tavoitteena on kuvata, miten yhteiskunnallisia haasteita on mahdollista ratkoa arkkitehtuurin keinoin. Ohjelman laatineen työryhmän ehdotus määrittelee mitä haasteita tulisi ratkaista ja ehdottaa toimenpiteitä haasteiden ratkaisemiseksi. Lausunto jakautuu lausuntopyynnön mukaisiin teemoihin: (1) Yleisiä kommentteja arkkitehtuuripoliittisesta ohjelmasta ja toimenpiteiden merkittävydestä sekä toteuttamiskelpoisuudesta, (2) Valmius osallistua tietyn toimenpiteen toteuttamiseen ja (3) Yhteenveto.

1. Yleisiä kommentteja arkkitehtuuripoliittisesta ohjelmasta ja toimenpiteiden merkittävydestä sekä toteuttamiskelpoisuudesta

Arkkitehtuuripoliittinen ohjelma päivittää kansallisen APOLI:n ja tuo arkkitehtuurin ratkaisuksi ajankohtaisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin. Ohjelman keskiöön on nostettu aikamme suurimmat haasteet: ilmastonmuutoksen hillitseminen ja siihen sopeutuminen.

Ohjelmaan on kirjattu, että maankäytöllä ja rakentamisella on keskeinen rooli ilmastonmuutoksen hillitsemisessä ja siihen sopeutumisessa sekä biodiversiteetin säilyttämisessä. Rakennettu ympäristö kuluttaa Suomessa puolet raaka-aineista ja 40 prosenttia energiasta ja tuottaa yli kolmanneksen kasvihuonekaasupäästöistä. Ilman kiinteistö- ja rakennusalan vahvaa sitoutumista hiilineutraalia yhteiskuntaa ei voida saavuttaa. Ilmastonmuutoksen hillitsemisen ja siihen sopeutumisen osalta arkkitehtuurin roolia ratkaisuksi korostetaan painottaen kiinteistö- ja rakennusalan merkitystä. Toisaalta maisema-arkkitehtuurin merkitys tuodaan esiin luonnonmonimuotoisuuden vahvistamisessa. Ohjelma ei kuitenkaan ota merkittävästi kantaa maankäytön suunnittelun ja toteutuksen merkitykseen kiinteistö- ja rakennusalaan sekä luonnonmonimuotoisuutta ohjaavana ja siten keskeisenä vaikuttavana tekijänä kokonaiskestävyyden näkökulmasta.

Kaupunkisuunnittelulliset ratkaisut sitovat kiinteistö- ja rakennusalaan kaupunkirakenteen kokonaiskestävyyden näkökulmasta. Maankäytöllä luodaan

lähtökohdat kestäväälle yhdyskunnalle esimerkiksi liikkumisen sekä energiatuotannon ja -kulutuksen näkökulmasta. Maankäytön ratkaisulla joko tuetaan tai pahimmillaan estetään kiinteistö- ja rakennusalan kestävää toimintaa. Kestävällä kaupunkisuunnittelulla luodaan lähtökohdat kestäväälle rakentamiselle varmistamalla kaupunkirakenteen sekoittuneisuus erityisesti toiminnallisuuden osalta sekä rakennuskannan monimuotoisuus ja monipuolisuus sosiaalisen kestävyysnäkökulmasta. Kestävä kaupunkisuunnittelu voi edesauttaa myös korttelien inhimillistä mitoitusta eli kävelyä edistävää katuverkostoa sekä riittävää tiiveyttä ja asukastiheyttä positiivisen kriittisen massan saavuttamiseksi. Näiden teemojen merkitystä olisi voitu korostaa toimenpiteiden avulla. Konkreettiset, kestävää kaupunkia edistävät teemat kattavat myös turvallisen, terveellisen, saavutettavan ja inspiroivan kaupungin tavoitteen, joka on kiitettävästi teemana ohjelmassa. Teemana se kuulostaa arkiselle, mutta on todellisuudessa erittäin kunnianhimoinen. Arkisen kuuloisten tavoitteiden toteutuminen edellyttää niihin syventymistä. Parhaimmillaan kaikille turvallinen, terveellinen, saavutettava ja inspiroiva kaupunki on fyysisten ja sosiaalisten arvojen summa. Kestävän kaupungin periaatteet varmistaisivat myös *kaikkien kaupungin* toteutumisen, minkä vuoksi teeman toimenpiteet olisi ollut tärkeä kirjata ohjelmaan.

Ohjelmassa tuodaan ansiokkaasti esiin rakennetun ympäristön talousvaikutukset. Tällainen kokonaistaloudellinen ajattelu on välttämätöntä kestävänsä tulevaisuuden kannalta. Jotta arkkitehtuuri ja rakentaminen voisivat tukea kestävää taloutta, talousasiantuntemusta arkkitehtuurin alalla tulisi lisätä ja esimerkiksi kokonaistaloudellisten kaavataloustarkastelujen työkalustoa kehittää kansallisesti. Ohjelmaan olisi tärkeää kirjata toimenpide koskien kokonaistaloudellisen ajattelun edistämistä.

Kokonaistaloudelliseen ajatteluun tulisi yhdistää myös hankkeiden ja toimenpiteiden ympäristövaikutukset ja hiilidioksidipäästöt. Esimerkiksi useimmat ilmastotoimet maksavat itsensä takaisin ja energiatehokkuustoimet sekä energiaomavaraisuus vähentävät sähkön ja lämmityksen kuluja. Kävely ja pyöräily edistävät kansanterveyttä ja vähentävät autoilusta aiheutuvia kustannuksia. Vihreään infrastruktuuriin panostaminen on myös taloudellisesti järkevää, sillä luonnon tarjoamien palveluiden korvaaminen keinotekoisilla ratkaisulla olisi sekä teknisesti haastavaa että erittäin kallista. Budjetoinnissa tarvitaankin monialaista ja kauaskantoisempaa näkökulmaa kuin talousarviokausi. Kustannukset ja säästöt eivät kohdistu pelkästään kaupungille, vaan myös yrityksille ja asukkaille.

Suomessa on vähemmän vanhoja rakennuksia kuin missään muussa Euroopan maassa. Arvokas modernin arkkitehtuurin rakennusperintömme on laadukasta arjen arkkitehtuuria, joka koostuu kirkkojen ja kaupungintalojen ohella sairaaloista, kouluista, tehtaista ja asuintaloista sekä kaupunki- ja

aluesuunnittelusta ja suunnitteluperiaatteista. Panostaminen arkisten julkisten rakennusten arkkitehtuuriin kuvastaa demokraattisuuden perinnettämme.

Ohjelmassa korostetaan arjen arkkitehtuurin merkitystä ja tarvetta panostaa rakennusperinnön synnyttämiseen. Luvun neljä toimenpiteet tukevat olemassa olevan rakennuskannan arvostusta ja tunnistavat tarpeen uuden arkkitehtuurin laadun varmistamiselle. Kunnianhimoinen toimenpide tukea arkkitehtuurin ja kulttuuriympäristön vaikutusta paikallisen identiteetin vahvistumiselle on todella tärkeä, mutta kuinka toimenpide saadaan toteutumaan globaalissa maailmantilassa, jossa arkkitehtuurin suhde paikkaan erityisesti länsimaissa on lähtökohtaisesti olematon. Tätä toimenpidettä tulisi tarkastella hyvin kriittisesti, koska toimenpide on erittäin merkittävä ja sen vaikutus myös edeltävän luvun teemoihin arkkitehtuuriviennistä on olennainen. Autenttisuutta ei voi keksiä, vaan paikallisuus ja siihen liittyvä erityisosaaminen synnyttävät sen. Luvun toimenpiteissä ei muilta osin oteta kantaa itse arkkitehtuurin laadun varmistamiseen. Toimenpiteet korostavat arkkitehtuurikeskustelun merkitystä mikä onkin erittäin tärkeää. Olisi kuitenkin ensisijaisen välttämätöntä rohjeta pohtia arkkitehtuurin laatua ja sen puutetta ajassamme. Toimenpiteisiin olisi kirjattava tehtäviä laadun varmistamiseksi eri keinoin esim. kansallisen arviointitahon avulla (vrt. CABE (nyk. Design Council) Iso-Britanniassa).

Ohjelman luku viisi tukee luvussa neljä tavoitellun arkkitehtuurikeskustelun laajentamista. On ensiarvoisen tärkeää edistää arkkitehtuurikeskustelua laajemmin osana yhteiskunnallista keskustelua, joka koskettaa meistä jokaista, ei ainoastaan alan ammattilaisia. Kuten ohjelmassa todetaan, eri koulutusasteilla annettava arkkitehtuuri- ja muotoilukasvatus *vahvistaa lasten, nuorten ja aikuisten rakennetun ympäristön arvostusta ja kehittää heidän kiinnostustaan ja valmiuksiaan osallistua ympäristön kehittämiseen*. Luvun toimenpiteissä korostetaan kestävän kehityksen teemojen läpileikkaavuuden varmistamista alan opinnoissa. Näin ohjelman viimeisen luvun toimenpiteet kiertyvät takaisin ensimmäiseen lukuun ja varmistavat aikamme suurimpien haasteiden – ilmastomuutoksen, sen hillinnän ja siihen sopeutumisen lähtökohdaksi arkkitehtuurin alan toiminnalle.

2. Valmius osallistua tietyn toimenpiteen toteuttamiseen

Ohjelmaan kirjatut toimenpiteet koskettavat monelta osin Vantaan kaupunkia ja kaupunki tekee jo paljon toimenpiteisiin sisältyvää työtä. Kaupunki on mielellään mukana ohjelman toteuttamisessa. Erityisesti Vantaa haluaa tuoda esiin valmiuden osallistua luvun I. Ilmastomuutos ja luonnon monimuotoisuus - toimenpiteeseen, johon on kirjattu, että *ilmasto- ja biodiversiteettitietoista maankäyttöä tuetaan sisällyttämällä ilmasto- ja monimuotoisuusnäkökulma käytännön kaavasuunnitteluun. Esimerkiksi KEKO-laskurin jatkokehitystyönä toteutettavalla, paikkatietoon ja tietomalleihin perustuvalla kaavoitustyökalulla on myös vientipotentiaalia*. Vantaan kaupunki käyttää asemakaavoituksessa

KEKO-laskuria ja on siten kiinnostunut osallistumaan työkalun jatkokehitykseen. Vantaa on sitoutunut olemaan hiilineutraali kaupunki vuoteen 2030 mennessä. Vantaan kaupunki tekee aktiivisesti työtä maankäytön ja kaavoituksen hiilineutraalisuus tavoitteiden saavuttamiseksi. Vantaan kaupunki kehittää poikkialaista, vuorovaikutteista ja tutkimustietoa hyödyntävää suunnittelua, muun muassa Maankäytön toimintamalli ja tietojärjestelmän (MATTI) avulla sekä yliopistoyhteistyöllä. Kehitteillä on myös monitavoitearviointi-työkalu yhteistyössä SYKE:n kanssa. Lisäksi Vantaan kaupungin resurssiviisauden tiekarttaa hyödynnetään asemakaavoituksessa ja etsimme parhaillaan uusia ratkaisuja maamassojen tasopainoon, uusiutuviin energiajärjestelmiin sekä tekoälyn hyödyntämiseen muun muassa mikroilmastoanalyysissä. Lisäksi käynnissä on muun muassa kasvikatto- ja puurakentamisen linjaustyöt.

Lisäksi Vantaan kaupunki on kiinnostunut osallistumaan Luku III. Talous ja kansainvälisyys -toimenpiteiden toteuttamiseen: *Hankintaosaamista vahvistetaan ja arkkitehtuurikilpailujen käyttämistä hankintojen välineenä lisätään, kehittämällä uusia ratkaisuja hankintaprosesseihin, lisäämällä osaamista laatukriteerien käytössä ja vahvistamalla julkisten toimijoiden hankintaosaamista; kehittämällä arkkitehtuurikilpailuja käsittämään sisällöiltään, tavoitteiltaan, laajuudeltaan ja teemoiltaan erilaisia kilpailutyyppejä sekä viestimällä arkkitehtuurikilpailujen merkityksestä laadukkaiden, toimivien, kustannustietoisten ja innovatiivisten ratkaisujen syntymiselle.* Vientipotentiaalia olisi suomalaisessa osallistavassa, monialaisessa ja –tasoissa, tutkimustietoa hyödyntävässä, hiilineutraalissa ja tasa-arvoisessa kaupunkisuunnittelussa. Lisäksi vähiten kehittyviä maita voitaisiin tukea teknisellä avustamisella kaupunkisuunnittelussa sekä edistämällä kaupunkien välistä yhteistyötä.

3. Yhteenveto

Apoli2020 on ajankohtainen ja kattava ohjelma, joka kokoaa keskeiset aikamme haasteet ja määrittää toimenpiteitä, joissa arkkitehtuuri toimii ratkojana. Kestävän kehityksen näkökulma on kiitettävästi nostettu ohjelman keskiöön. Elämme planeettamme kantokyvyn äärirajoilla ja siten näkökulma on hyvin perusteltu. Muut ohjelman teemat ovat ikään kuin alaotsikoita ensimmäiselle luvulle. Tätä kokonaisjakoa olisi ohjelman jaottelussa voinut tuoda esiin. Toimenpiteiden yhteys muihin käynnissä olleisiin ohjelmiin jää epäselväksi. Toimenpiteiden priorisointiin, vetovastuuseen, aikatauluun, prosessiin ja seurantaan ei ole otettu kantaa.

Ohjelma antaa hyvät lähtökohdat arkkitehtuurin alan kehittämiseksi ja hyödyntämiseksi yhteiskunnallisesti seuraaviksi vuosiksi tavoitevuoteen 2035 saakka. Ohjelman toteuttaminen edellyttää yhteiskunnan kaikkien tahojen yhteistoimia rakennetun ympäristön kestävyysvarmistamiseksi.